

برساخت و اولویت‌بندی مسائل اجتماعی در وبلاگ‌های تحصیل کرده‌های ایلام

علی فیض‌اللهی،* احمد بخارایی**

چکیده

این مقاله به تحلیل مسائل اجتماعی مطرح‌شده در وبلاگ‌های تحصیل‌کردگان ایلامی می‌پردازد و درصدد است که نخست، مهم‌ترین مسائل اجتماعی استان را که در وبلاگ‌های تحصیل‌کردگان استان طرح شده‌است، شناسایی کند و سپس نحوه‌ی بازتابی و برساخت این مسائل را مطالعه کند. این تحقیق با رویکردی کیفی مطالب نگارش‌یافته‌ی مربوط به مسائل اجتماعی استان ایلام را در وبلاگ‌های ایلامی گردآوری و تحلیل کرده است. مطالب گردآوری شده با استفاده از نرم‌افزار Nvivo نسخه ۸ مقوله‌بندی و تحلیل شده‌اند. اطلاعات تحقیق نشان می‌دهد که به‌ترتیب، مسائل اجتماعی ۳۷ درصد، مسائل اقتصادی ۲۵/۵ درصد، مسائل فرهنگی ۲۲ درصد و مسائل حوزه‌ی سیاسی ۱۵/۵ درصد مطالب را در وبلاگ‌های بررسی‌شده به خود اختصاص داده‌اند. اکثر وبلاگ‌نویسان به‌درستی بر چند نکته‌ی جامعه‌شناختی اشاره کرده‌اند: اول اینکه مسائل اجتماعی موصوف محصول ساختار معیوب جامعه‌اند؛ دوم اینکه مسائل اجتماعی گوناگون با هم مرتبط هستند و نیز بسیاری از این مسائل اجتماعی حل‌شدنی‌اند.

کلیدواژه‌ها: مسائل اجتماعی، برساخت، وبلاگ، رسانه‌های جمعی، ایلام.

alifaizolahi@yahoo.com

bokharaei_ah@yahoo.com

* عضو هیئت علمی دانشگاه ایلام

** دانشیار دانشگاه پیام نور تهران (نویسنده مسئول)

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۱۰/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۸/۲۶

مسائل اجتماعی ایران، سال نهم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۷، صص ۱۵۹-۱۷۵

۱. مقدمه و طرح مسئله

از نظرگاه علمی، نابسامانی اجتماعی و فقدان تعادل در جامعه محصول برخی پدیده‌های اجتماعی است. استان ایلام، در جایگاه بخشی از پیکره جامعه ایران، از جمله استان‌های محروم و غیربرخورداری است که برای ورود به مرحله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیازمند توجه ویژه است. این استان به دلیل ویژگی‌هایی نظیر ساخت جمعیتی جوان و وضعیت جغرافیایی منزوی و مرزی‌اش، با مسائل اجتماعی متعددی دست به گریبان است و از سوی دیگر، به دلیل هم‌جواری با استان‌های محروم و پرمسئله خوزستان، لرستان و کرمانشاه و درهم‌تنیدگی روابطش با این استان‌ها، از مسائل و مشکلات این استان‌ها نیز بسیار متأثر شده است. علاوه بر این، استان ایلام خرده‌فرهنگ‌های گوناگون و گروه‌های قومی (کرد، لر، لک و عرب) و ایلات و طوایف متعددی را در خود جای داده‌است که هر کدام حامل ارزش‌ها و هنجارهای خاص و الگوهای رفتاری ویژه‌ای هستند که به ایجاد گسل‌های منطقه‌ای، زبانی، قومی، فرهنگی و نیز ایجاد فاصله اجتماعی منجر شده و در نتیجه، موضوعاتی مسئله‌ساز ایجاد کرده‌اند. محرز است روند افزایش مسائل اجتماعی، مانع توسعه جامعه و عامل و نیز پیامد عدم تعادل نظام اجتماعی است. کمبودها و نارسایی‌های عینی موجود در جامعه تحت مطالعه در حوزه‌های گوناگون، انعکاس پر دامنه مسائل استان در مطبوعات و رسانه‌های محلی، مجامع عمومی و مقالات علمی و برگزاری همایش‌های مختلف از طرف دستگاه‌های گوناگون در سال‌های اخیر در استان، مبین وجود، بروز و برساخت مسائل اجتماعی پراهمیتی است که خود را در قالب ادعاها، گفتمان‌ها و افکار عمومی جامعه نشان می‌دهد. مقاله حاضر حول چند پرسش محوری تنظیم شده‌است:

- ۱) مهم‌ترین مسائل اجتماعی استان، که در وبلاگ‌های تحصیل‌کردگان استان طرح شده است، کدامند؟
- ۲) نحوه برساخت مسائل به چه نحوی بوده است؟
- ۳) نگرش و دیدگاه وبلاگ‌نویسان در باب مسائل اجتماعی چگونه است؟
- ۴) میزان انطباق مسائل اجتماعی برساخت‌شده با واقعیت مسائل اجتماعی استان در چه حدی است؟

۲. چارچوب مفهومی

تعریف و تعیین مصادیق مسئله اجتماعی براساس دیدگاه‌های محقق، مسئله عینیت‌ذهنیت، نگرش سیاسی حاکم، و تلقی از مسئله به موضوعی دشوار تبدیل می‌شود؛ زیرا با وجود اینکه

بسیاری از مسائل اجتماعی جهان‌شمول‌اند، در همهٔ جوامع و دوره‌های تاریخی ثابت نیستند. «زمان، مکان، موقعیت اجتماعی و فرهنگی، شرایط تاریخی و... ساخت‌دهندهٔ ماهیت، کیفیت و نوع مشکلات اجتماعی هستند» (آزاد ارمکی، ۱۳۷۳: ۱۱). چنان‌که جامعه‌شناسان اولیه، برای تحلیل حضور یا غیبت برخی آسیب‌ها در جامعه از الگوی پزشکی بهره می‌گرفتند. مطابق مفروضهٔ جهان‌شمول بودن بهنجاری، جامعه‌شناسان اغلب فرض می‌کردند که مسائل اجتماعی از افراد بد ناشی می‌شوند، افراد ناسازگاری که به دلیل نقص روانی، اختلال روانی، فقدان آموزش یا جامعه‌پذیری ناقص نابهنجار هستند. این آسیب‌شناسان اجتماعی، به دلیل اینکه هنجارهای اصلی جامعه را جهان‌شمول فرض کرده بودند، مسائل اجتماعی را به مثابهٔ رفتارها یا ترتیبات اجتماعی‌ای می‌دیدند که نظم اخلاقی را تخریب می‌کنند. از نگاه آنان، نظم اخلاقی جامعه رفتارهایی نظیر الکلیسم، خودکشی، سرقت و آدم‌کشی را مسئله تعریف کرده است، اما این رویکرد پیچیدگی ذاتی جوامع مختلف را نادیده می‌گرفت. «در تغییر از رویکرد مطلق‌گرایانه، جامعه‌شناسان در دهه‌های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ بر زمینه‌هایی از جامعه متمرکز شدند که مسائل را خلق می‌کنند. تصور می‌شد که جوامع دستخوش دگرگونی سریع، تحت تأثیر فرایندهای مهاجرت، شهرنشینی و صنعتی‌شدن، بی‌سازمانی اجتماعی را به همراه می‌آورند» (ایتزن، زین و اسمیت، ۲۰۱۲: ۸). مسائل اجتماعی، پدیده‌های اجتماعی‌ای اعم از ویژگی‌های ساختاری و الگوهای کنشی هستند که همچون موانعی در مسیر حرکت از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب، در کانون توجه اعضای جامعه قرار می‌گیرند و مانع تحقق اهداف و نیز تهدیدکنندهٔ ارزش‌ها و کمال مطلوب آنها می‌شوند. البته مسائل اجتماعی لزوماً به‌طور خاص اجتماعی نیستند، بلکه هرگونه مسئلهٔ اقتصادی، سیاسی و فرهنگی نیز به دلیل شایع شدن و در مرکز توجه قرار گرفتن مسئلهٔ اجتماعی نامیده می‌شود. به‌طور معمول، مسائل اجتماعی «عوامی تصور شده‌اند که شمار وسیعی از ناظران آن را نامناسب و نیازمند اصلاح تلقی می‌کنند» (همان، ۹). به‌عبارتی، مسئلهٔ اجتماعی وضعیتی است که در آن رفاه برخی یا تمامی اعضای جامعه تضعیف شود و معمولاً یک موضوع بحث عموم است. مطابق این تعریف، «وضعیت» به هر موقعیتی اشاره دارد که دست‌کم برخی از مردم آن را مزاحم تعریف کنند، مانند نداشتن شغل یا ترس از جرم و جنایت. به‌عبارتی «وضعیتی که به رفاه مردم لطمه می‌زند، یا بلافاصله به آنان آسیب می‌رساند، یا انتخاب‌هایشان را محدود کند، مسئلهٔ اجتماعی تلقی می‌شود. برای مثال، فقر تنها مردم را از معیشت مناسب و مسکن امن محروم نمی‌سازد، بلکه آنان را منفعل و ناتوان نیز می‌کند» (مشونیس، ۲۰۱۲: ۳). از آنجا که هر مسئله‌ای تمامی قشرها و بخش‌های جامعه را به یک اندازه تحت تأثیر قرار نمی‌دهد، به‌ندرت پیش می‌آید که مسئلهٔ اجتماعی

خاصی برای همگان مضر باشد؛ مثلاً، جنگ که برای سربازان جوان مرگ به ارمغان می‌آورد، برای شرکت‌های سازنده و فروشنده سلاح، ثروت و برای رهبران نظامی که نیروهای مسلح کشورشان را رهبری می‌کنند، قدرت بیشتری به ارمغان می‌آورد. در نتیجه «پیامدهای کامل هر مسئله خاص به ندرت ساده یا به آسانی قابل فهم است. مسائل اجتماعی جرقه بحث عمومی را می‌زنند» (مشونیس، ۲۰۱۲: ۴). «این واقعیت که مردم در زمان‌های مختلف موضوعات متفاوتی را مسئله اجتماعی تلقی می‌کنند، به اهمیت رویکرد برساخت‌گرایی اجتماعی اشاره دارد که ادعا می‌کند مسائل اجتماعی از آنجا ناشی می‌شوند که مردم وضعیتی را نامطلوب و نیازمند به تغییر تعریف کنند» (همانجا). این رویکرد اظهار می‌کند که مسائل اجتماعی مبنای ذهنی دارند و قضاوت‌های افراد را در باب جهان اجتماعی بازتاب می‌دهند. «ساخت ادعاها، فرآیند متقاعد کردن مردم و مقامات مهم دولتی است که موضوع یا وضعیتی خاص باید مسئله اجتماعی تعریف شود» (همان، ۵). ادعاها زمانی آغاز می‌شوند که مردم وضع موجود را رد می‌کنند. گام اول در ادعاسازی ایجاد جنجال است. فرآیند تغییر از طریق اقناع دیگران مبنی بر اینکه وضعیت موجود پذیرفتنی نیست آغاز می‌شود. ساخت ادعا، همان‌گونه که افراد تبیین می‌کنند که دقیقاً چه تغییراتی نیاز دارند و چرا این تغییرات لازم‌اند، ادامه می‌یابد؛ مثلاً به جدول زیر دقت کنید:

آیا به طور ذهنی یک مسئله بسیار جدی در نظر گرفته شده است؟				
آیا به طور عینی یک مسئله بسیار جدی در نظر گرفته شده است؟	بله		خیر	
		بله	قتل	استفاده از خودرو
	خیر	تیراندازی در مدرسه	استفاده از آی‌پد	

(مشونیس، ۲۰۱۲: ۶)

آن‌گونه که جدول نشان می‌دهد، برخی از موضوعات (نظیر قتل) هم به لحاظ عینی مضرند و هم به طور گسترده‌ای، از نظر ذهنی، مسئله شناخته شده‌اند. اما، بسیاری از موضوعاتی که به طور عینی مضرند، به‌مثابه مسئله‌ای بسیار جدی تلقی نشده‌اند؛ مثلاً تصادف اتومبیل در هر سال به مرگ بیش از ۲۰۰۰۰ نفر در ایران منجر می‌شود، ولی استفاده از خودرو مسئله تلقی نمی‌شود؛ همین‌طور، برخی از موضوعاتی که مسئله در نظر گرفته شده‌اند، نظیر اسیدپاشی به چهار زن در اصفهان، واقعاً برای افراد بسیار کمتری خطر داشته‌اند. بسیاری دیگر از مسائل (نظیر استفاده از آی‌پد) اکنون مضر شناخته نشده‌اند، در حالی که در آینده ممکن است این نظرها تغییر کنند؛ به‌ویژه اینکه، «مردم مسائل را به شیوه‌های متفاوتی می‌بینند» (رومیر، ۲۰۰۱: ۲)؛ بنابراین، تعاریف مختلف راه‌حل‌های متفاوتی به‌همراه دارد و موضوعی که یک فرد یا گروه آن را مسئله

در نظر می‌گیرند، ممکن است از نظر فرد یا گروهی دیگر راه‌حل تلقی شود؛ چنان‌که مثلاً دولت بوش ادعا می‌کرد عملکرد بازداشتگاه خلیج گوانتانامو در کوبا در کنترل «جنگجویان دشمن» که تهدیدی برای ایالات متحده هستند، مهم بود، درحالی‌که دولت اوباما در جریان بسته‌شدن این بازداشتگاه ادعا کرد که رفتار خشن زندانبانان اصول اخلاقی کشور ما را نقض کرده و فقط در جهت تشویق خصومت در قبال ایالات متحده عمل کرده‌است. همان‌گونه که این مثال نشان می‌دهد، «راه‌حل» یک فرد ممکن است برای فرد دیگری «مسئله» باشد. از این‌رو، برای مسئله قلمدادشدن یک موضوع، زمینه‌ها و ابزارهایی از جمله رسانه‌های جمعی لازم است.

رسانه‌ها در زمینه مسائل اجتماعی کارکردهای مختلفی دارند، از جمله اینکه به فهم ما از مسئله کمک می‌کنند. رسانه‌ها به‌مثابه وسیله آشوب‌زا عمل می‌کنند؛ بدین‌معنا که رسانه‌های جدید به دلیل در حال گذار بودن جامعه یا ترکیب فرهنگ و ایدئولوژی و رواج رفتارهای خاصی نظیر فردگرایی و... آشوب‌زا هستند. رسانه‌ها می‌توانند در جایگاه ایجادکننده، طرح‌کننده و تبیین‌کننده مسئله و حل‌کننده یا کاهنده آن عمل کنند. کار رسانه‌ها انگشت‌نهادن بر مسئله است؛ یعنی وقتی رسانه‌ها به مسئله‌ای می‌پردازند، آن مسئله طرح می‌شود، و گرنه، اگر موضوعی وجود داشته باشد، ولی طرح نشود، مسئله تلقی نمی‌شود. از جمله ابزارهای مهم در زمینه برساخت مسئله می‌توان به رسانه‌های جمعی نظیر تلویزیون، رادیو و اینترنت اشاره کرد که توانایی انتقال اطلاعات به میلیون‌ها نفر و بسیج مردم جهت انجام تغییرات مطلوب را دارند. پوشش گسترده رسانه‌ای یک موضوع در جهت انجام تغییرات صورت می‌گیرد و ممکن است موضوع را به مسئله اجتماعی بدل سازد. البته «موفقیت در ساخت ادعاها می‌تواند به‌سرعت حاصل شود» (مشونیس، ۲۰۱۲: ۵) و در مواردی نیز ممکن است تا تبدیل شدن به مسئله و ارائه راه‌حل ده‌ها سال‌ها سپری شود، ولی اقدامی صورت نگیرد. «برای افراد روزنامه‌خوان و بینندگان وفادار اخبار تلویزیون، مسائل اجتماعی ممکن است اغلب شبیه مد به نظر برسند» (کورنیلام، ۲۰۱۲: ۱۶)؛ مثلاً مدتی درباره یک مسئله خاص چیزهایی می‌شنویم؛ سپس آن مسئله از کانون توجه عمومی محو می‌شود و ممکن است در پی تحولات جدیدی در زمینه ظهور یا کنترل آن، مجدداً به مرکز توجه رسانه‌ها و مردم بازگردد. «ما بخش عظیمی از اطلاعات‌مان درباره جهان اطراف را نه از تجربه مستقیم بلکه از رسانه‌های جمعی رادیو، تلویزیون، روزنامه‌ها، مجلات و اینترنت- دریافت می‌کنیم» (سایرو، ۱۹۹۹: ۲۲۴). مهم‌ترین دیدگاه جامعه‌شناختی‌ای که بر برساخت مسائل اجتماعی تأکید دارد، برساخت‌گرایی^۱ است. لوزویک از صاحب‌نظران این دیدگاه، یکی از ابزارهای اصلی برسازنده مسائل اجتماعی را رسانه‌های گروهی می‌داند. به نظر او

1. Reconstruction

رسانه‌های گروهی به‌ویژه تلویزیون به‌دلیل گستره مخاطبانشان توان فراوانی برای ادعاسازی در باب مسائل دارند. «رسانه‌های گروهی با استفاده از دو خط‌مشی به‌برساختن مسائل اجتماعی می‌پردازند: الف) طرح دعوا در موقعیت مناسب؛ ب) طرح دعوا به‌صورت سرگرم‌کننده و جذاب برای مخاطبان» (بخارایی، ۱۳۸۶: ۵۱۴). باین‌حال، «جامعه‌شناسان بین ماهیت پوشش رسانه‌ای یک مسئله اجتماعی و نوع درک رهبران سیاسی و عامه مردم از آن مسئله تمایز قائل می‌شوند» (کورنبلام، ۲۰۱۲: ۱۷).

در پایان این بخش به دو تحقیق به‌عنوان پیشینه مختصراً اشاره می‌شود:

یوسفی و اکبری (۱۳۹۰)، در تحقیقی با عنوان «تأملی جامعه‌شناختی در تشخیص و تعیین اولویت مسائل اجتماعی ایران»، با تکیه بر رهیافت برساخت‌گرایی، به بررسی اولویت مسائل اجتماعی از دیدگاه عامه مردم و نخبگان حاکم بر کشور پرداخته‌اند. این مطالعه، با روش تحلیل ثانویه، چهار پیمایش ملی را طی یک بازه زمانی ده ساله، با نمونه‌ای مشتمل بر ۳۶/۴۲۹ نفر، تحت بررسی قرار داده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مسائل اقتصادی بالاترین اهمیت و اولویت را در بین جامعه ایرانی دارد و پس از آن مسائل حوزه اجتماعی قرار دارد. همچنین، از نظر اهمیت و اولویت مسائل اجتماعی در میان گروه‌های مختلف اجتماعی، به‌ویژه عامه مردم و نخبگان حاکم کشور، تفاوت چندانی وجود ندارد.

رفیعی و همکاران (۱۳۸۷) در تحقیقی با عنوان «مشکلات اجتماعی در اولویت ایران»، در مجموع، دریافتند از ۴۹ مشکل اجتماعی، بیکاری، خشونت، بی‌اعتمادی و فقر در اولویت بالاتری در مقایسه با دیگر مشکلات قرار دارند. همچنین، مقایسه یافته‌های پژوهش و مطالعات مشابه حاکی از در اولویت قرار داشتن بیکاری و اعتیاد نسبت به دیگر مشکلات بوده است.

۳. روش‌شناسی

در این مطالعه با توجه به ماهیت موضوع در بررسی وبلاگ‌های ایلام در اینترنت، از تکنیک تحلیل محتوا استفاده شده است. در تحلیل محتوا برای یافتن الگوها و ساخت‌های تحت بررسی داده‌های متنی را با توجه به ویژگی‌های کلیدی بررسی می‌کنند. این پژوهش به‌روش تحلیل محتوا و با تمرکز بر بازنمایی مسائل اجتماعی در ایلام انجام شده است. جامعه آماری تحقیق کلیه وبلاگ‌هایی بوده‌اند که مطالبی مرتبط با موضوع پژوهش ما داشته‌اند. از بین حدود ۵۰ وبلاگ شناسایی شده، با استفاده از روش نمونه‌گیری نظری یا هدفمند، ۲۵ وبلاگ براساس چهار معیار: الف) به طرح مسائل اجتماعی استان پرداخته باشند، ب) نویسندگان دارای تحصیلات کارشناسی‌ارشد و بالاتر باشند، ج) شخصی و غیررسمی باشند، د) در بیش از دو وبلاگ مطرح

برساخت و اولویت‌بندی مسائل اجتماعی در وبلاگ‌های تحصیل‌کرده‌های ایلام

شده باشند؛ انتخاب و گزینش شدند. چون در این پژوهش واحد مشاهده «نوشتار» است، مقالات و نوشته‌های منتشرشده وبلاگ‌نویسان درباره مسائل اجتماعی استان در فاصله زمانی ۱۳۹۱-۱۳۹۴ به نرم‌افزار تحلیل داده‌های کیفی ان وی و و^۲ نسخه ۸ وارد شد.

نام وبلاگ	نام وبلاگ
ایلام سرزمین ناشناخته	ایلام نه رووس زاگرس
ایلام توریسم	ایلام، اجتماع، زندگی
بررسی مسائل اجتماعی ایلام	میز پژوهش
توسعه‌گستر دالاهو	پژوهشگر ایلامی
در مسیر بیداری	خیلی دور، خیلی نزدیک
عطر یاس	شکوه ایلام
مردم‌شناسی ایلام	کشکول
سایر وبلاگ‌ها	اندیشه و...

با استفاده از امکانات طبقه^۳ نرم‌افزار مزبور مقولات لازم کدبندی و طبقه‌بندی شد. واحد تحلیل در این پژوهش، مضامین و مقولات بازنمایی‌شده در زمینه مسائل اجتماعی استان است. برای هر مسئله تعداد ارجاع در وبلاگ‌ها (تعداد وبلاگ‌های مطرح‌کننده آن مسئله) و تعداد عبارات متنی اختصاص داده‌شده به آن مسئله نیز محاسبه شد. از آنجاکه تحلیل همه مقولات غیرممکن است، در پژوهش حاضر مقولاتی برای مشاهده و تحلیل گزینش شده‌اند که در زمینه مسائل اجتماعی استان ایلام هستند.

ع. یافته‌ها

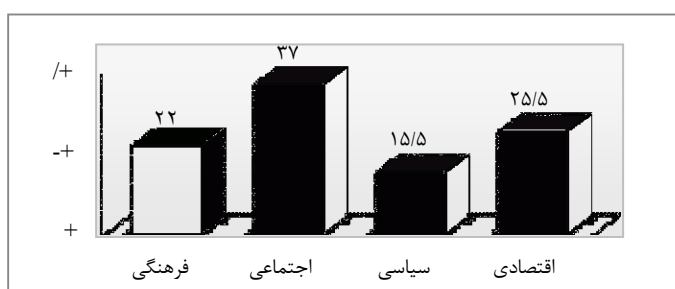
بررسی وبلاگ‌های هدف نشان می‌دهد، بیش از ۲۵۰ وبلاگ درباره ایلام مطلب می‌نویسند که از این تعداد حدود ۵۰ وبلاگ به‌طور اختصاصی در زمینه ایلام مطالبی را منتشر می‌کنند. در بررسی نهایی، ۲۵ وبلاگ را تحلیل کردیم که غالباً مطالبی را با مضامین مسائل اجتماعی مطرح کرده بودند. وبلاگ‌های انتخاب‌شده از جنبه‌های متفاوت هدف تحلیل قرار گرفتند. جنبه‌های اصلی مطرح‌شده در این وبلاگ‌ها در چهار بخش مسائل اقتصادی، مسائل اجتماعی، مسائل سیاسی و مسائل فرهنگی جهت انجام تحلیل، قابلیت دسته‌بندی داشته‌اند و غالباً با این تقسیم‌بندی تحت بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند.

2. Nvivo 8

3. Node

جدول ۱. توزیع فراوانی گونه‌های مسائل اجتماعی استان ایلام

مسائل حوزه	تعداد ارجاع	درصد
اجتماعی	۳۸	۳۷
اقتصادی	۲۶	۲۵/۵
فرهنگی	۲۳	۲۲
سیاسی	۱۶	۱۵/۵
جمع	۱۰۳	۱۰۰

نمودار ۱. نمودار انواع مسائل استان

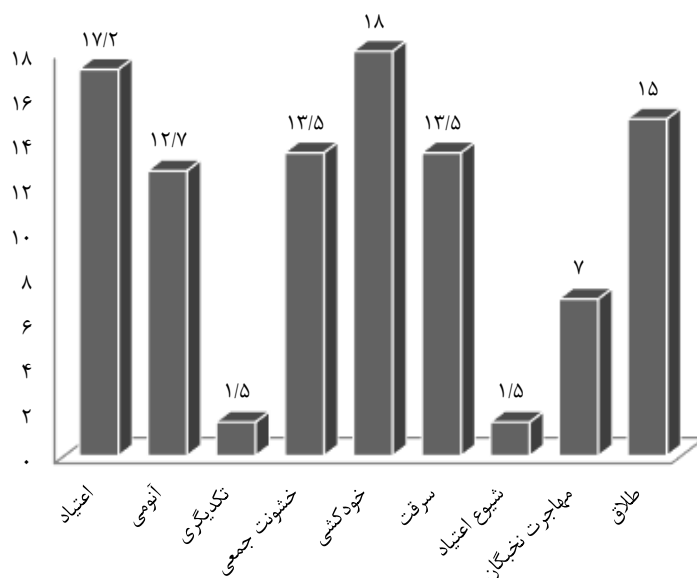
اطلاعات جدول و نمودار نشان می‌دهند که به ترتیب، مسائل اجتماعی ۳۷ درصد، مسائل اقتصادی ۲۵/۵ درصد، مسائل فرهنگی ۲۲ درصد، و مسائل حوزه سیاسی ۱۵/۵ درصد مطالب وبلاگ‌های تحت مطالعه را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۲. توزیع مسائل حوزه اجتماعی در وبلاگ‌ها

تعداد عبارات اختصاص داده شده به موضوع	درصد	تعداد ارجاع	مسائل حوزه اجتماعی
۴۷۴	۱۸	۲۴	خودکشی
۴۹۰	۱۷/۳	۲۳	اعتیاد
۶۰۰	۱۵	۲۰	طلاق
۴۲۱	۱۳/۵	۱۸	خشونت جمعی
۴۱۶	۱۳/۵	۱۸	انواع سرقت‌های خرد
۴۳۱	۱۲/۷	۱۷	بی‌هنجاری اجتماعی
۳۲۱	۷	۱۰	مهاجرت نخبگان
۲۵	۱/۵	۲	تکدی‌گری
۱۰	۱/۵	۲	شیوع اعتیاد
۳۱۸۸	۱۰۰	۱۳۳	جمع

برساخت و اولویت‌بندی مسائل اجتماعی در وبلاگ‌های تحصیل کرده‌های ایلام

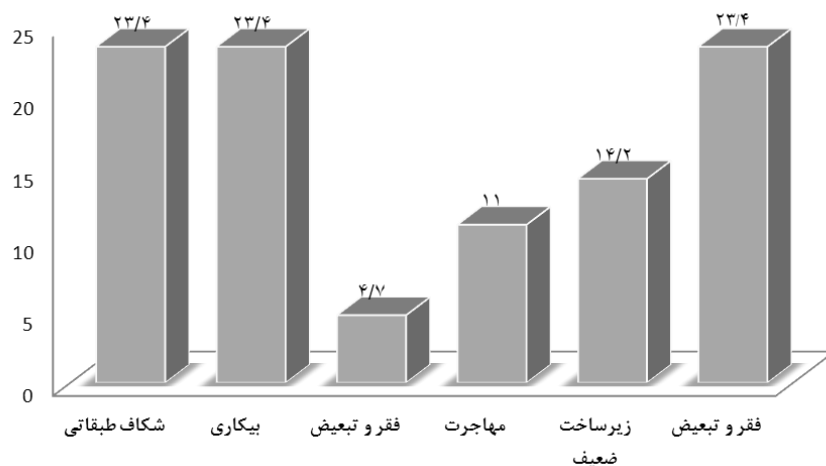
نمودار ۲. توزیع مسائل حوزه اجتماعی در وبلاگ‌ها

اطلاعات جدول و نمودار ۲ نشان می‌دهد که به ترتیب، خودکشی، اعتیاد، طلاق، خشونت جمعی، و سرقت‌های خرد مهم‌ترین مسائل اجتماعی استان هستند و پس از آنها بی‌هنجاری یا آشفته‌گی اجتماعی و مهاجرت نخبگان مهم‌ترین مسائل اجتماعی استان تلقی می‌شوند. همچنین، از نظر توجه خاص به هر مسئله، طلاق با ۶۰۰ عبارت، اعتیاد با ۴۹۰ عبارت، و خودکشی با ۴۷۴ عبارت بیشترین مطالب را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۳. توزیع مسائل حوزه اقتصادی در وبلاگ‌ها

تعداد عبارات اختصاص داده شده به موضوع	درصد	تعداد ارجاع	مسائل حوزه اقتصادی
۳۷۶	۲۳/۴	۱۵	بیکاری
۳۷۶	۲۳/۴	۱۵	فقر
۳۸۰	۲۳/۴	۱۵	شکاف طبقاتی
۳۰۴	۱۴/۱	۹	زیرساخت ضعیف صنعتی
۲۲۲	۱۱	۷	مهاجرت از روستا به شهر
۹۰	۴/۷	۳	فقر و تبعیض
۱۷۴۸	۱۰۰	۶۴	جمع

مسائل اجتماعی ایران، سال نهم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۷

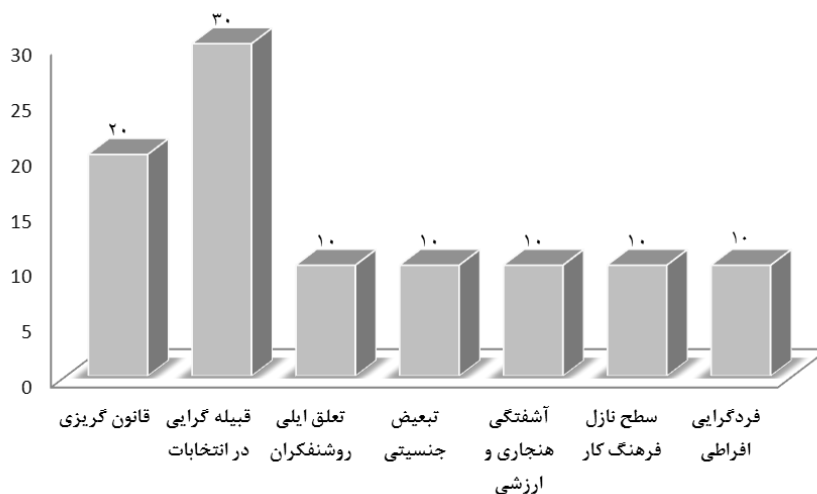
نمودار ۳. توزیع مسائل حوزه اقتصادی در وبلاگها

اطلاعات جدول ۳ و نمودار ۳ نشان می‌دهد که در بخش مسائل حوزه اقتصادی، شکاف طبقاتی، فقر و بیکاری هر کدام با ۲۳/۴ درصد در صدر مسائل قرار دارند و از نظر توجه خاص به هر مسئله نیز بیشترین مطالب را به خود اختصاص داده‌اند. زیرساخت ضعیف صنعتی و مهاجرت از روستا به شهر در مراتب بعدی قرار دارند و مهم‌ترین مسائل استان در حوزه اقتصادی هستند.

جدول ۴. توزیع مسائل حوزه فرهنگی در وبلاگها

تعداد عبارات اختصاص داده شده به موضوع	درصد	تعداد ارجاع	مسائل حوزه
۲۳۰	۳۰	۶	قبیله‌گرایی در انتخابات
۵۲	۲۰	۴	قانون‌گریزی
۹۲	۱۰	۲	تعلق ایلی روشنفکران
۱۱	۱۰	۲	تبعیض جنسیتی
۳۴	۱۰	۲	آشفتگی هنجاری و ارزشی
۲۱	۱۰	۲	سطح نازل فرهنگ کار
۱۲	۱۰	۲	فردگرایی افراطی در کار
۵۵۲	۱۰۰	۲۰	جمع

برساخت و اولویت‌بندی مسائل اجتماعی در وبلاگ‌های تحصیل کرده‌های ایلام

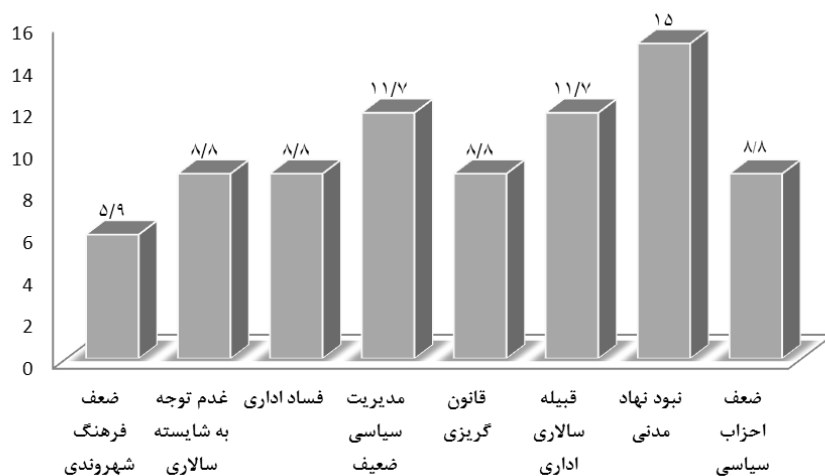

نمودار ۴. توزیع مسائل حوزه فرهنگی در وبلاگ‌ها

اطلاعات جدول ۴ و نمودار ۴ نشان می‌دهد که در بخش مسائل حوزه فرهنگی، قانون‌گرایی با ۲۰ درصد و قبیله‌گرایی در انتخابات با ۳۰ درصد در صدر مسائل قرار دارند و از نظر توجه خاص به هر مسئله نیز قبیله‌گرایی در انتخابات با ۳۳۰ عبارت بیشترین مطالب را به خود اختصاص داده است. تعلق ایلی روشنفکران، تبعیض جنسیتی، آشفتگی هنجاری و ارزشی، سطح نازل فرهنگ کار و فردگرایی افراطی، در مراتب بعدی، مهم‌ترین مسائل استان در حوزه فرهنگی هستند.

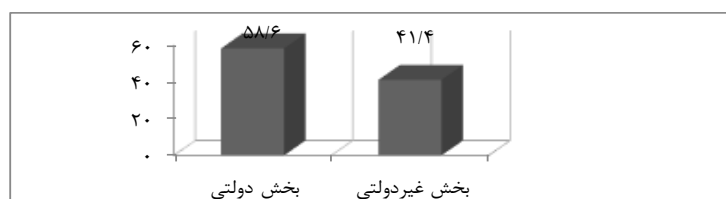
جدول ۵. توزیع مسائل حوزه سیاسی در وبلاگ‌ها

تعداد عبارات اختصاص داده شده به موضوع	درصد	تعداد ارجاع	مسائل حوزه سیاسی	
۲۷	۱۱/۷	۴	مدیریت سیاسی ضعیف	بخش دولتی
۱۶۵	۱۱/۷	۴	قبیله‌سالاری در ادارات	
۴۲	۸/۸	۳	فساد اداری	
۴۳	۸/۸	۳	نبود شایسته‌سالاری اداری	
۳۸	۸/۸	۳	قانون‌گرایی مسئولان	
۴۲	۸/۸	۳	پارتی بازی	
۴۶	۱۵	۵	نبود نهادهای مدنی	بخش غیردولتی
۱۱۹	۱۱/۷	۴	گسل‌های سیاسی قبیله‌ای	
۴۲	۸/۸	۳	ضعف احزاب سیاسی	
۲۳	۵/۹	۲	ضعف فرهنگ شهروندی	
۵۸۷	۱۰۰	۳۴	جمع	

نمودار ۵. توزیع مسائل حوزه سیاسی در وبلاگها

اطلاعات جدول و نمودار ۵ نشان می‌دهد که در بخش مسائل حوزه سیاسی، مسائل مدیریت سیاسی و قبیله‌سالاری اداری هر کدام با ۱۱/۷ درصد و فساد اداری، پارتی‌بازی، بی‌توجهی به معیار شایسته‌گزینی، و قانون‌گریزی مسئولان در مراتب بعدی و تقریباً هم‌ارزش از لحاظ آماری قرار دارند. در بخش غیردولتی و به‌اصطلاح فرهنگ سیاسی عمومی، نبود نهادهای مدنی با ۱۵ درصد، گسل‌های سیاسی قبیله‌ای با ۱۱/۷ درصد، ضعف احزاب سیاسی با ۸/۸ درصد، و ضعف فرهنگ شهروندی با ۵/۹ درصد مهم‌ترین مسائل استان در حوزه سیاسی هستند. از نظر توجه خاص به هر مسئله، قبیله‌سالاری اداری با ۱۶۵ و گسل‌های سیاسی قبیله‌ای با ۱۱۹ عبارت، بیشترین مطالب را به خود اختصاص داده‌اند. همان‌گونه که نمودار ۶ نشان می‌دهد، از نظر فراوانی و اهمیت مسئله، بخش دولتی از بخش غیردولتی پرمسئله‌تر بوده است.

نمودار ۶. توزیع مسائل حوزه سیاسی در بخش دولتی و غیر دولتی

مروری بر موضوعات مطرح‌شده در وبلاگ‌های مورد نظر نشان می‌دهد که مسائل مطرح‌شده در وبلاگ‌ها از تنوع چشمگیری برخوردارند؛ به‌نحوی که می‌توان گفت در همه حوزه‌های زندگی

اجتماعی مسئله‌یابی و طرح مسئله صورت گرفته‌است که در چهار بخش اجتماعی با ۳۷ درصد، اقتصادی با ۲۵/۵ درصد، فرهنگی با ۲۲ درصد، و سیاسی با ۱۵/۵ درصد قابل دسته‌بندی بوده‌اند. همچنین، تعداد ارجاع به این مسائل در وبلاگ‌ها ۱۰۳ مورد بوده‌است. تحلیل جزئی‌تر نشان می‌دهد که مسائل اجتماعی با ۹ مورد، و ۱۳۳ ارجاع و ۳۱۸۸ عبارت، مسائل حوزهٔ سیاسی با ۱۰ مسئله، ۳۴ ارجاع و ۵۸۷ عبارت، مسائل حوزهٔ اقتصادی در قالب ۶ مسئله، ۶۴ ارجاع و ۱۷۴۸ عبارت، مسائل فرهنگی در قالب ۷ مسئله، ۲۰ ارجاع و ۵۵۲ عبارت در این وبلاگ‌ها برجسته شده‌اند که مجموعاً در قالب ۶۰۷۵ عبارت قابلیت استخراج داشته‌اند. برای مثال، در وبلاگ *ایلام، اجتماع و زندگی*، نویسنده ضمن توجه‌دادن به نتایج تحقیقات متعدد بر آن است که جوانان بیکار عضو طبقات پایین جامعه، فصل مشترک عاملان خودکشی، اعتیاد، سرقت و خشونت بوده و سه واژهٔ جوان، بیکار و تهی‌دست بیش از همه در میان آنان خودنمایی می‌کند. در مطلبی دیگر از همین نویسنده آمده است که: مدت‌های مدیدی است که به‌دلایل مختلف ارزش‌ها و هنجارهای این دیار به‌هم‌ریخته (نظریهٔ بی‌هنجاری) و تمایلات و آرزوهای کودکان، نوجوانان و جوانان تا آسمان‌ها بالا رفته است (نظریهٔ توقعات فزاینده)، ساختارهای اقتصادی و اجتماعی شهر ناسالم شده (بی‌سازمانی اجتماعی)، تبعیض و نابرابری‌های قومی، ایلی، طایفه‌ای و در کل اجتماع (تضاد اجتماعی) اوج گرفته است و برخی از خرده‌فرهنگ‌های جوانان با بلندکردن صدای موتورسیکلت‌هایشان به این تبعیض و نابرابری‌ها واکنش نشان می‌دهند (رویکرد کج‌رفتاری). تضاد طبقاتی تشدید شده‌است، برخی از کودکان خانواده‌های تهی‌دست در طول روز در خیابان کفش‌های چندصدهزارتومانی دیگر ساکنان را واکنش می‌زنند و اتومبیل چندصدمیلیون تومانی آنان را نظاره می‌کنند (رویکرد تضاد و دیدگاه محرومیت اجتماعی)^۴. در وبلاگی دیگر، دربارهٔ طلاق آمده‌است: متأسفانه داشتن دوست‌دختر و دوست‌پسر در بین جوانان عرف شده (سازگاری عرفی)^۵ و اغلب آنها در دام عشق‌های صوری بدون مبنا و اصول گرفتارند که موجب شکل‌گیری ازدواج‌هایی بر پایهٔ دروغ می‌شود که طلاق نتیجهٔ طبیعی آن است. در وبلاگی دیگر در این زمینه به کم‌کاری دستگاه‌های فرهنگی اشاره شده‌است. در یک وبلاگی مطرح شده‌است که مشکلات در خانواده و محلات مختلف ایلام متفاوت است؛ در یک منطقه خودسوزی و خودکشی بیشتر است و در منطقهٔ دیگر افسردگی در صدر مشکلات قرار دارد، و در برخی محله‌ها نیز اعتیاد زیاد است. در مناطق حاشیه‌نشین شهر ایلام ساکنان از

۴. عبارات داخل پرانتز از نویسندهٔ مقاله حاضر است.

۵. عبارات داخل پرانتز از نویسندهٔ مقاله حاضر است.

زندگی استاندارد برخوردار نیستند (دیدگاه اکولوژیک مکتب شیکاگو). در چند وبلاگ نیز در تبیین عوامل بیکاری در استان به درگیری مستقیم استان در جنگ با عراق، تخریب صنایع در اثر بمباران هوایی و حملات موشکی، عدم برنامه‌ریزی برای فعالیت‌های تولیدی و اشتغال‌زا و عدم تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در این استان، فقدان یا ضعف برنامه‌ریزی مسئولان برای توسعه از نظر اقتصادی و مسائل فرهنگی اشاره شده‌است. در زمینه مشارکت سیاسی و انتخابات مجلس و انتخابات محلی در چند وبلاگ به چنین مضمونی برمی‌خوریم که هر فردی با داشتن یک مدرک دانشگاهی و یک ایل پرجمعیت و بدون داشتن سابقه و تجربه اجرایی لازم می‌تواند سکان نمایندگی این مردم محروم را در مجلس شورای اسلامی در دست بگیرد. این رانت قبیله‌ای تنها به توزیع غیرعادلانه فرصت‌های شغلی محدود نمی‌شود، بلکه به حوزه‌های دیگری همچون انتصاب مدیران، ارتقای زودهنگام بستگان و وابستگان تخصیص، توزیع و دریافت مجوز فعالیت در حوزه‌های گوناگون تولیدی، خدماتی، صنعتی و... نیز تسری پیدا می‌کند.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

وبلاگ‌ها به‌منزله یکی از شبکه‌های ارتباطی مهم و در دسترس در دنیای امروز می‌توانند تأثیر زیادی در طرح و بر ساخت مسائل اجتماعی داشته باشند. «رسانه‌های الکترونیکی ابزاری را ایجاد کرده‌اند که اساساً محدوده تک‌تک افراد برای ضبط اطلاعات و لحاظ کردن نگرش‌های مختلف سایر افراد را توسعه داده‌است. این مسئله، برای افراد افق‌هایی را گشوده است که می‌توانند به‌نحو بسیار شایسته‌ای در خلق عقاید و نیز نوعی تصمیم‌گیری مشارکت نمایند که هم بر زندگی خودشان و هم بر زندگی دیگران تأثیرگذار است» (اسلوین، ۱۳۸۰: ۱۳). رسانه‌های جمعی در جوامع، کارکردهای متنوع و متعددی دارند که یکی از مهم‌ترین کارکردهای آن آگاه‌سازی مخاطبان است و کارکرد پراهمیت دیگرشان برجسته‌سازی است.

به لحاظ نظری، با وجود اینکه نویسندگان اندکی مطالبشان را در قالب نظریه‌های مرسوم جامعه‌شناسی نگاشته‌اند، از سیاق طرح بحث‌ها می‌توان آنها را عمدتاً ذیل دیدگاه‌های مختلف جامعه‌شناسی از جمله رویکردهای کلان‌نگری همچون کارکردگرایی ساختاری- قرار داد و در مواردی نیز متأثر از دیدگاه تضاد بوده‌اند. از نظر سطح تحلیل و واحد تحلیل نیز نتایج گویای تشخیص صحیح این دو مقوله در وبلاگ‌های مورد نظر بوده است.

۶. عبارات داخل پرانتز از نویسنده مقاله حاضر است.

برساخت و اولویت‌بندی مسائل اجتماعی در وبلاگ‌های تحصیل کرده‌های ایلام

جدول ۶. الگوی مسائل مطرح در وبلاگ‌ها از نظر سطح تحلیل و واحد تحلیل:^۷

سطح تحلیل	واحد تحلیل	مسائل اجتماعی
کلان	ساختار	اعتیاد، بی‌هنجاری اجتماعی، انواع سرقت، مهاجرت نخبگان، تکدی‌گری، نبود شایسته‌سالاری، فساد اداری، قانون‌گریزی مسئولان، پارتی‌بازی، نبود نهادهای مدنی، ضعف احزاب، شکاف طبقاتی، بیکاری، فقر، مهاجرت از روستا، آشفته‌گی هنجاری و ارزشی
میانه	سازمان	طلاق، مدیریت سیاسی ضعیف، غسل‌های سیاسی قبیله‌ای، ضعف فرهنگ شهروندی، تبعیض، قبیله‌گرایی در انتخابات، زیرساخت صنعتی ضعیف، سطح نازل فرهنگ کار
خرد	گروه	خشونت، خودکشی، تعلق ایلی روشنفکران، تبعیض جنسیتی، فردگرایی افراطی

در بررسی وبلاگ‌ها قابل بررسی، تدقیق و تعمق است که اکثر وبلاگ‌نویسان به‌درستی بر چند نکتهٔ جامعه‌شناختی انگشت نهاده‌اند: اولاً، مسائل اجتماعی موصوف محصول ساختار معیوب جامعه‌اند؛ ثانیاً، مسائل اجتماعی گوناگون با هم مرتبط هستند؛ ثالثاً، بسیاری از مسائل اجتماعی قابلیت حل شدن دارند. در نهایت، چنان که قبلاً نیز متذکر شده‌ایم، از دیدگاهی برساخت‌گرایانه، می‌توان گفت که حضور یا غیبت یک مسئله در ذات آن نیست و چنان که برساخت‌گرایان ادعا می‌کنند، مسئله براساس نوع نگاه و برخورد ما ساخته می‌شود و برای تحلیل آن نیز مهم‌ترین مقوله، تعریف ما از آن است. البته چگونگی این تعریف و خصوصاً کسانی که تعریف را ارائه می‌دهند در شکل‌گیری مسئله و تبدیل یک موضوع به مسئله نقش مهمی دارد. به نظر می‌رسد وبلاگ‌نویسان ایلامی در برساخت مسائل اجتماعی استان و بازنمایی آنها نقش ارزنده‌ای ایفا کرده باشند. به‌گونه‌ای که نتایج تحقیقات متعددی در استان، به‌ویژه در حوزهٔ مسائل اجتماعی، مؤید مسائل مطرح‌شده در وبلاگ‌هاست؛ از جمله در زمینه‌های ذیل هم پوشانی‌هایی بین برساخت مسئله در وبلاگ‌ها و شواهد عینی و مطالعاتی مشاهده می‌شود: خودکشی در دو دههٔ اخیر یکی از مسائل مهم کشور بوده است و تحقیقات متعدد «بالاترین میزان شیوع آن را در بین جمعیت مردان استان‌های همدان، لرستان و ایلام و در بین زنان نیز بالاترین میزان شیوع آن را در استان ایلام گزارش کرده‌اند» (فیض‌اللهی، ۱۳۸۹: ۱۹۳) و ایلام با «۲۶ نفر در هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت بالاترین میزان خودکشی را داراست و روند آمارهای خودکشی در استان همچنان سیر صعودی دارد» (همان: ۱۹۵).

۷. گفتنی است که برخی مسائل از نظر سطح و واحد تحلیل در بیش از یک طبقه قرار گرفته‌اند که از قراردادن آنها در طبقات متفاوت خودداری کرده‌ایم. چنانچه یک مسئله در سطوح متفاوتی هدف تحلیل قرار گرفته باشد، براساس فراوانی در یک سطح تحلیلی قرار داده‌ایم.

در زمینه اعتیاد نیز مطالعات نشان داده‌اند که اعتیاد در شهرستان ایلام پدیده‌ای مذكرگزين، جوان‌گزين، مجردگزين، شهرنشين‌گزين، کم‌سوادگزين و قشرمتوسط‌گزين و دارای روندی تصاعدي و بی‌وقفه بوده که رشد آن در دهه ۷۰ آغاز شده و در دهه ۸۰ سرعت گرفته و نوعی جابه‌جایی از مصرف مواد سنتی (نظیر تریاک) به سمت مواد مخدر جدید صنعتی و آشپزخانه‌ای (نظیر شیشه و کراک) در حال رخ‌دادن است (فیض‌اللهی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۸۱). در مطالعه‌ای دیگر، براساس روش صیدبازصید، برآورد شده‌است که تعداد معتادان در شهرستان ایلام احتمالاً حدود «۷۹۳۹ نفر (فاصله اطمینان ۹۵ درصد: ۶۶۹۴ تا ۹۱۸۴ نفر) باشد. بنابراین، درصد معتادان نسبت به کل جمعیت ۱۵ سال به بالای شهرستان حدود ۱۰ درصد است» (همان، ۱۲۰). همچنین تحقیقی درباره مکان‌یابی اعتیاد در استان برآورد می‌کند که احتمالاً تعداد معتادان در استان، در حدود «۱۷۰۰۰ نفر و نسبت اعتیاد به جمعیت ۱۵ سال به بالای مردان، رقم ۷/۷ درصد است. در مناطق شهری نسبت اعتیاد رقم ۱۲ به دست می‌آید که بسیار بالاتر از میانگین کشوری و جهانی است. (فیض‌اللهی و باپیری، ۱۳۹۳: ۱۱۳). همچنین میزان بیکاری نیز با «۱۷/۲ درصد و نرخ مشارکت اقتصادی با ۳۵/۸» (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۳) همچنین تعداد طلاق‌های ثبت شده در استان با روندی صعودی از «۲۲۹ مورد در سال ۱۳۸۶ به ۶۱۸ مورد در سال ۱۳۹۳ رسیده است» (سالنامه آماری ثبت احوال، ۱۳۹۳: ۴۷). نتایج پژوهش با پژوهش یوسفی و اکبری (۱۳۹۰) از نظر اولویت‌بندی مسائل تفاوت دارد؛ بدین معنی که در پژوهش آنان مسائل اقتصادی دارای بیشترین اهمیت است و پس از آن مسائل حوزه اجتماعی قرار دارد، در حالی که در این پژوهش بیشترین اولویت را مسائل اجتماعی و پس از آن مسائل اقتصادی به خود اختصاص داده‌اند.

منابع

- آزاد ارمکی، تقی (۱۳۷۳) «مبانی جامعه‌شناسی مشکلات اجتماعی»، کیهان فرهنگی، سال یازدهم، شماره ششم، شماره ۱۱۳: ۲۴-۲۵.
- اسلوین، جیمز (۱۳۸۰) / اینترنت و جامعه، ترجمه عباس گیلوری و علی رادباوه، تهران: کتابدار.
- بخارایی، احمد (۱۳۸۶) جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی در ایران، تهران: پژوهش‌های جامعه.
- تانکارد، جیمز و ورنر سورین (۱۳۸۱) نظریه‌های ارتباطات، ترجمه علیرضا دهقان، تهران: دانشگاه تهران.
- رفیعی، حسن، سعید مدنی قهفرخی و مروئه وامقی (۱۳۸۷) «مشکلات اجتماعی در اولویت ایران»، مجله جامعه‌شناسی ایران، سال نهم، شماره ۱ و ۲: ۱۸۴-۲۰۸.
- سازمان ثبت احوال (۱۳۹۳) سالنامه آماری سال ۱۳۹۳، شماره ۳، استان ایلام.

برساخت و اولویت‌بندی مسائل اجتماعی در وبلاگ‌های تحصیل‌کرده‌های ایلام

فیض‌اللهی، علی (۱۳۸۹) *فرا تحلیل مطالعات خودکشی در استان ایلام، ایلام: دفتر تحقیقات نیروی انتظامی استان ایلام.*

فیض‌اللهی، علی، پروانه دانش و سعیده حیدری (۱۳۹۳) «سیمای اپیدمیولوژیک اعتیاد در شهرستان ایلام»، *مجله فرهنگ ایلام، دوره پانزدهم، شماره ۴۲ و ۴۳: ۱۶۶-۱۸۱.*

فیض‌اللهی، علی و امیدعلی باپیری (۱۳۹۳) *مکان‌یابی (gis) اعتیاد در استان ایلام، ایلام: معاونت پیشگیری و فرهنگ سازمان بهزیستی استان ایلام.*

فیض‌اللهی، علی و همکاران (۱۳۹۴) «برآورد تعداد معتادان به مواد مخدر در شهرستان ایلام به روش صید-بازصید»، *مجله دانشگاه علوم پزشکی ایلام، دوره ۲۳، شماره دوم: ۱۲۰-۱۲۴.*

مرکز آمار ایران (۱۳۹۳) *سالنامه آماری استان ایلام، بخش چهاردهم: ۳۵۷-۳۹۹.*

یوسفی، علی و حسین اکبری (۱۳۹۰) «تأملی جامعه‌شناختی در تشخیص و تعیین اولویت مسائل اجتماعی ایران»، *مسائل اجتماعی ایران، سال دوم، شماره ۱: ۱۹۵-۲۲۳.*

Eitzen, Stanley D., Zinn Maxine Beca & Smith, Kelly E. (2012) *Social Problems*, Twelfth Edition, Pearson Education, Inc.

Goode, Erich & Ben-Yehuda, Nachman (2009) *Moral Panics, the Social Construction of Deviance*, Second Edition, John Wiley & Sons Ltd.

Kornblum, William & Julian, Joseph (2012) *Social Problems*, Fourteen Edition, Pearson Education, Inc.

Macionis, John D. (2012) *Social Problems*, Fourth Edition, Prentice Hall

Rwomire, A. (2001) *Social Problems in Africa: New Visions*, Westport, Conn: Praeger.

Thio, Alex (2005) *SOCIOLOGY: A Brief Introduction*, Six Edition, Pearson Education, Inc.

<http://www.amar.org.ir/Default.aspx?tabid=1838>